

NORRBRUK

**Mat på tallriken
från blå näringar!**

8 Kompoststall i
Vilhelmina

10 Höstvete – gröda
för framtiden?

13 Gold of
Lapland

NORRBRUK

Länsstyrelsen i Norrbottens län

Landsbygdsenheten

Postadress: 971 86 Luleå

Tel: 010-225 50 00 Fax: 0920-22 84 11

www.lansstyrelsen.se/norrbotten

Länsstyrelsen i Västerbottens län

Enheten för landsbygd och regional utveckling

Postadress: 901 86 Umeå

Tel: 010 - 225 40 00 Fax: 090-128 94

www.lansstyrelsen.se/vasterbotten

Ansvarig utgivare: Kajsa Berggren

I redaktionen: Personal från Länsstyrelserna i Norr- och Västerbotten

Tryck: Taberg Media Group, Taberg

Papper: Galerie Art Silk 130 g

Grafisk form: TR

Omslagsbild: Vittje av pushupfälla på gång.

Foto: Maj-Britt Swartz

Upplaga: 6450

ISSN: 1234-4567

*För prenumeration, avprenumeration
och adressändring kontakta
sara.borgstrom@lansstyrelsen.se*

3 | Täckdikning

4 | Yrkesfiske – en del av livsmedelsproduktionen

6 | Nära Mat under hösten

7 | Markuppföljning via foton

8 | Återbesök på Malgomajgården

10 | Höstvetet i norr, ny gröda!

12 | Gold of Lapland

14 | Annonser

16 | Fototävling på landsbygden

FRÅN REDAKTIONEN

Den gröna omställningen händer i norr

Det behövs en kraftsamling för att öka på takten i den gröna omställningen. Vi påverkas redan av negativa konsekvenser från de pågående klimatförändringarna, med återkommande torka och extrema väderförhållanden. Klimatet påverkar i hög grad vår livsmedelsförsörjning. När säkerhetsläget i världen dessutom blivit allt sämre blir frågan om vår livsmedelsberedskap allt viktigare. Vi behöver producera mera mat i norr!

Norra Sverige står i centrum för landets gröna omställning, med de enorma satsningar som görs i såväl Västerbotten som Norrbotten. Grön omställning stannar dock inte vid behovet av en teknikomställning utan det handlar om behovet av att ställa om hela samhället. Ett hållbart livsmedelssystem är en viktig del i en grön omställning för en hållbar framtid. Att mera livsmedel produceras nära, bidrar till en mera hållbar framtid och skapar dessutom en ökad livsmedelstrygghet. En ökad livsmedelsproduktion behövs med andra ord här i norr, inte minst för att öka robustheten i vår livsmedelsberedskap. Pandemi, torka och krig har visat oss att vi inte kan förlita oss på att kunna importera mat i alla lägen. Transporter inom landet kan också bli en kritisk faktor för beredskapen. Här uppe i norr har vi potentialen att öka livsmedelsproduktionen, men det behövs fler som vill bruka jorden!

På Aftonbladets ledarsida den 7 augusti skrev journalisten Henrik Jalalilan att dagens Tiktok-ungdomar behöver skola om sig till bönder, för om inte ungdomarna engagerar sig i produktionen så kommer morgondagens frysdiskar att stå tomma. Detta är en viktig iakttagelse. Skall vi ha kvar ett jordbruk och ett jordbruk som växer behöver vi skapa såväl intresse som förutsättningar för den unga generationen att kliva in och bli en del av vår hållbara livsmedelsproduktion och framtid. Här har vi gemensamt en viktig uppgift!

*Kajsa Berggren
Landsbygdsdirektör
Länsstyrelsen Västerbotten*

Dags för täckdikning? – stöd finns att söka

Nu finns stöd att söka för att täckdika dina skiften. Klimatförändringarna, som bland annat väntas innebära mer och kraftigare nederbörd men också torrperioder, är ett viktigt skäl att se över dräneringen. I den strategiska planen, som är underlag för Sveriges prioriteringar när det gäller jordbrukspolitiken, är dränering ett av de prioriterade områdena för investeringsstöd. Detta för att säkra produktionen och öka försörjningsberedskapen. För att få stöd måste utgifterna uppgå till minst 100 000 kr och stödet omfattar 30% av de stödberättigande utgifterna. Om du är ung lantbrukare kan stödet uppgå till 40% av investeringen.

Varför täckdika?

Täckdikning är en förutsättning för bra och säkra skördar. Växtrötter och markorganismer (bakterier, svampar och markdjur) behöver god tillgång till luft och vatten för att utvecklas väl. En stor del av växtnäringen i marken är bunden i organiskt material och blir tillgänglig för växterna efter att ha omsatts av markorganismerna.

Att täckdika efter plan, där utformning och dimensionering gjorts efter uppmätning av höjdförhållanden i fältet och avrinningsområdets storlek, ger de bästa lösningarna, den effektivaste dräneringen och sänker kostnaderna. Det är viktigt att slangläggningen görs med noggrannhet, så att fallet i ledningarna blir det önskade och att inga svackor uppstår. Maskiner med täckdikesplog fungerar ofta bra och minskar arbetet med återfyllning. En grusningsficka på maskinen möjliggör läggning av filter. Anlita en erfaren entreprenör för rådgivning, planering och genomförande.

Behöver jag tillstånd?

Täckdikning omfattas vanligtvis inte av tillståndsplikt, men om åtgärden innebär att utpekade naturvårdsintressen påverkas, kan tillstånd vara nödvändigt. Ta kontakt med din länsstyrelse om du är osäker vad som gäller i ditt fall.

Dränering sänker grundvattenytan, förbättrar syretillförseln och leder till att:

- » Markorganismernas aktivitet ökar, mer växtnäring frigörs och kan tas upp av växterna.
- » Rottillväxten ökar och växtnäring kan tas upp från en större jordvolym.
- » Vattenförsörjningen förbättras och grödorna klarar torrperioder bättre.
- » Kväveförlusterna till omgivningen minskar.
- » Marken torkar upp snabbare och bärigheten ökar.
- » Risken för körskador och skadlig markpackning minskar.
- » Sådd, jordbearbetning, gödsling och skörd kan ske i rätt tid.

Blev du intresserad?

Läs vidare på din länsstyrelses och Jordbruksverkets websidor och ta gärna kontakt med handläggare hos oss på länsstyrelserna om du har frågor kring ansökan och villkor.

Fiskeföretagare

Det talas ofta om gröna näringar såsom jordbruk, trädgård och skogsbruk och att dessa har landsbygdens miljö som grundläggande resurs. Men vi får inte glömma de blå näringarna som omfattar fiske och vattenbruk! I Norrbotten finns det idag dryga 70 yrkesfiskare med fiskelicens och vi besökte i juni en av dessa företagare som verkar inom blå näringar för att höra mer om vilka förutsättningar och möjligheter som finns.

Text: Linnéa Åström, Länsstyrelsen i Norrbottens län

Foto: Maj-Britt Swartz

Det finns många likheter mellan det traditionella jordbruket och det småskaliga yrkesfisket i Norrbotten. Det handlar främst om familjeföretag som verkar på landsbygden, vid kusten eller i skärgården, och de bidrar till livsmedelsförsörjningen samt skapar lokala arbetstillfällen. Yrkesfiskarna får anpassa sig efter vädrets makter och verksamheten är enormt säsongsbetonad. Det är varierade arbetsuppgifter, ett fysiskt arbete som kräver att man till stor del vistas utomhus. Det finns alltid ett visst mått av oförutsägbarhet för vad en arbetsvecka ska innehålla och en planering kan snabbt ändras.

Vi träffar Sebastian Innala, som är tredje generationens yrkesfiskare i sin familj. Han hämtar upp oss med båt och vi åker sju kilometer ut till ön Torne Furö i Haparanda skärgård. På väg dit passerar

vi fiskeredskap som snart ska vittjas. Det är en av årets höjdpunkter som dragit i gång, nämligen laxfisket. Torneälven har sitt utlopp i Bottenviken och är en av få älvar där beståndet av vildlax finns kvar. Torneälven är Nordeuropas största vildlaxproducerande älv och 70 – 80 % av vildlaxen i Östersjön har sitt ursprung i Torneälvens vattensystem. Historiskt har älven och skärgården haft stor betydelse för näringslivet och befolkningen genom ett produktivt fiske och även skapat gynnsamma förutsättningar för kommunikation, transporter och handel.

Under vinterhalvåret tillbringas mycket tid med service av fartygen och fiskeutrustningen. Försommaren och fram till hösten är det fisket som gäller då främst efter lax, sik, och löja. Sebastian berättar att det är grundläggande att kunna vara flexibel i sitt arbetssätt när så mycket

beror på yttre omständigheter som väder och kvotering av fångsten. Hans farfar har fiskat på ön sedan 1947 och därefter hans far. Det finns inga kurser eller någon utbildning inom yrkesfisket. Kunskapen förs istället vidare från den äldre generationen till nästa. Idag har Sebastian tre anställda och han själv åker söderut på vinterhalvåret för att arbeta med att köra båt. Han är utbildad mekaniker och har tidigare arbetat i gruvindustrin.

Sebastian har först och främst investerat i utrustning för att "sälsäkra" sina fångster. Genom att använda fasta redskap så som så kallade pushfällor kan man skydda den fångade fisken från sälar. Dessa fällor består av flera delar och är konstruerade så att fisken leds till kretsarna och sedan vidare mot mungarnet eller nätet. Ingångarna blir trängre och trängre och fisken leds till slut till fiskhuset. I den första ingången till fiskhuset sitter sälgrinden som stoppar sälar att nå fångsten. Fällan tillverkas på ett sådant sätt att skarpa vinklar och hörn undviks, annars kan sälen använda dessa för att skrämman in fisken och sedan äta den. Beroende på vilken fisk som ska fångas ser fällorna lite olika ut och är olika stora.

Pushupfällor är idag en förutsättning för yrkesfiskarna eftersom sälarna annars gör stora skador både på redskapen och fångsten. Sebastian uppskattar fjolårets förlust på grund av sälskador till omkring 500 000 kronor. De för en ständig kamp mot sälen, främst gråsäl och vikare. Sälar är smarta rovdjur och

varje år får de anpassa och modifiera fällorna för att sälarna har kommit på nya sätt att komma åt fisken. När jakten är så begränsad så måste yrkesfiskarna hitta andra metoder för att överlista sälarna.

Från ön ser vi flertalet fällor som ligger ute i vattnet. De är markerade med bojar och flaggor och laxfällornas landarm är ofta mellan 100–240 meter lång och kretsarna vanligen 50 meter långa. Vi åker ut med Sebastian och hans far Thomas för att vittja en av fällorna. Fällan sitter monterad på pontoner som fylls med luft så att fällan lyfts upp ur vattnet när den ska vittjas. Det är viktigt att fångsten tas om hand snabbt och kyls ner för att behålla kvaliteten. De har investerat i ismaskiner för att kunna producera de stora mängder is som behövs.

Bland yrkesfiskarna råder en frustration över att tillämpningen av lagar och

regler inte stämmer så väl överens med de praktiska förutsättningarna. Det är i många fall komplexa regelverk som dessutom är svåra att följa så att man gör rätt. Sebastian påpekar att fiskarna har lång och stor kunskap när det gäller fisket i Bottenviken. Han poängterar att det är fiskarnas vilja att bevara goda och livskraftiga fiskbestånd. Han upplever också att regelverken till viss del är hinder för långsiktig planering inför investeringar och utveckling av företagen. Det tillkommer ofta nya regler som ändrar hur fisket ska bedrivas och rapporteras och delar av regelverket uppdateras årligen. Då kan en planerad investering plötsligt bli inaktuell och redan inköpt utrustning kanske inte kan nyttjas på det sätt som det var tänkt. Vidare berättar han att det råder många missuppfattningar kring fisket och företagare inom blå näringar. Det handlar bland annat om att yrkesfiskarna skulle ha en enorm lönsamhet,

samt att de vill minimera fritidsfisket. Han förklarar att flertalet yrkesfiskare har andra arbeten utöver fisket under vinterhalvåret då de inte enbart kan leva på inkomsten från fisket.

Vi pratar om den regionala livsmedelsstrategin och att yrkesfiskarna är en förutsättning för att konsumenter ska kunna köpa lokala råvaror. Han önskar att det skulle vara lättare att genomföra generationsskifte inom de blå näringarna för att fler unga skulle arbeta inom yrkesfisket. Det finns många motsägande regler kring tillstånd och sälskadeersättningar för nyetablerade fiskare. Sebastian hoppas på en ljus framtid för yrkesfisket och att det blir lättare att göra rätt samt att myndigheterna som sköter kontroller och ersättningar förstår att tillämpningen måste anpassas mer till vad som är praktiskt genomförbart.

Full fart framåt!

Inom Norrbottens livsmedelsstrategi Nära Mat är det full fart framåt. Sommar och höst är högsäsong för många livsmedelsproducenter och inom Nära Mat likaså.

Text: Anna Pexer, kommunikatör Nära Mat

Efter en uppstart med många kontakter tar samordnare Malin Naess sats för en spännande höst. På agendan står, förutom fortsatt samverkan i alla livsmedelskedjans led, seminarie om livsmedelsberedskap i samarbete med Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI) i september, Landsbygdskonferens Pite Älvdal i oktober och Nära Mats heldagskonferens under Länsstyrelseveckan i november.

Nära Mats konferens fokuserar på livsmedelsförsörjning i ett Norrbotten i utveckling och riktar sig till aktörer som arbetar med bland annat regional utveckling, livsmedel och beredskapsfrågor. Den övergripande frågan är förstas vad som ska ligga på norrbotningarnas tallrikar i närtid och framtid och hur produktionen och konsumtionen av lokal mat kan öka liksom självförsörjningsgraden.

Odling och hållbar konsumtion

En kurs i grönsaksodling på friland med odlingsrådgivare och hortonom Elisabeth Öberg lockade drygt 20 deltagare till Ralph Lundstengården i mitten av augusti. Förhoppningen är att fler odlingsföretag ska starta och att mer grönsaker ska produceras i Norrbotten.

I juli var det odlarträff, fältvandring och information om sortförsök för länets

jordgubbsodlare på Skatauddens Lantgård i Lillkorsträsk. Jordgubbssäsongen har varierat stort i länet och sortförsöken ger ny kunskap om vilka sorter som passar bäst att odla i Norrbotten. Sonation tycks vara en sort på uppgående med god övervintring och fin avkastning.

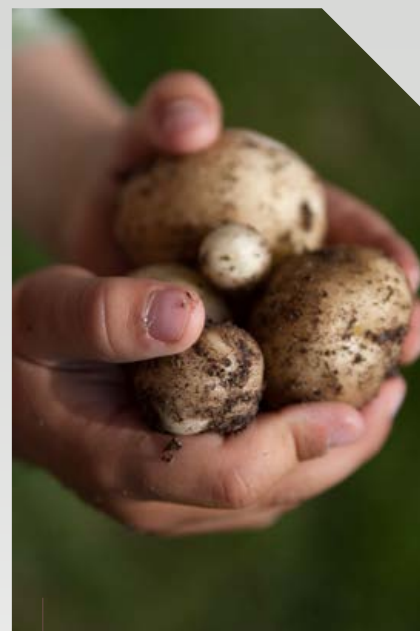
Livsmedelskompetens i förskola och skola

I samarbete med Teknikens Hus i Luleå pågår flera olika projekt med förskolor i länet. Det är projekt som fokuserar på livsmedel och livsmedelsproduktion på olika sätt med fokus på allt från matglädje till teknik. Ett av projekten är Potatisprojektet med Timmersvansens förskola i Älvsbyn där barn och pedagoger med undersökande arbetssätt och potatis som utgångspunkt lär sig om teknik, mat och matproduktion i ett vidare sammanhang.

Food Education for Future är ett stort interregionalt projekt där Sverige, representerat av Nära Mat, Luleå Tekniska universitet och Kalix kommun, tillsammans med Finland och Norge kommer att arbeta med att stärka lärares kompetens och skolors möjligheter att undervisa om hållbar matproduktion i de nordligaste delarna av Skandinavien.

Företagslyftet

Inom projektet Företagslyftet, som riktar sig till landsbygdsföretag i Norrbotten,

Potatispedagogik.
Foto: Mostphotos/USER_59619.

startar nya ERFA-grupper (erfarenhetsgrupper) upp. Pilotgruppen har så långt goda erfarenheter och det finns fortfarande möjlighet att anmäla sitt företag till företagslyftets program för företagsutveckling och erfarenhetsutbyte.

Under hösten kommer även ett antal kostnadsfria webinarier att erbjudas till alla landsbygdsföretagare. Teman för höstens webinarier är ledarskap, marknad och strategi.

Odlarträff i jordgubbsodlingarna på Skatauddens Lantgård. Foto: Nära Mat.

Höstens webinarier

29 september – Ledarskap
2 november – Marknad
15 december – Strategi

Läs mer och kontakta oss på www.naramat.nu!

Markuppföljningens analys av aktivitetskrav – nya brev kan komma

I början av oktober kommer nästa brevtick gällande markuppföljning. Denna gång är det aktivitetskravet på din jordbruksmark som analyserats. Aktiviteten ska vara genomförd senast 31 oktober.

Om du får ett brev med resultat från uppföljning av din jordbruksmark och brevet visar att du inte uppfyller villkoren för stödet kan du göra det som krävs för att uppfylla villkoren, till exempel skörda. Därefter ska du ta foton och skicka in via appen **Jordbruksverket Geofoto**, som vi skrev om Norrbruk nr 3. I brevet om resultat från uppföljningen finns information hur du gör för att skicka in dessa foton.

Du kan läsa mer om hur det går till på Jordbruksverkets hemsida, sök på **Uppföljning av jordbruksmark**.

Om du inte skickar in ett svar senast den 31 oktober genom att ändra i din SAM-ansökan eller genom att skicka in ett geotaggat foto, kvarstår resultatet från uppföljningen. Då kommer du att få avdrag på utbetalningen av stödet. Avdraget beräknas alltid på hela skiftets areal.

INFO

- » Den 31 oktober är den senaste dagen för fotosvar via appen.
- » Till och med den 31 oktober kan du dra tillbaka skiften i din ansökan (det vill säga bocka ur att du söker stöd för skiftet i SAM Internet, eller ta bort marken helt ur din ansökan genom att ändra grödkod till 314 på skiftet).
- » Senast den 31 oktober kan du dra tillbaka hela eller delar av ansökan.
- » Till och med den 31 oktober kan du dra tillbaka hela eller delar av din ansökan om åtagande.

Återbesök på Malgomajgården – nytt unikt kostall!

För några år sedan skrev vi i Norrbruk om Malgomajgården, när den just tagits över av Ida och Mattias Oderstål. Nu har de byggt ett så kallat kompoststall för korna, en stalltyp det bara finns ett fåtal av i landet. Bygget innebär också att gården nu satsar mer på sitt lantbruk, även om entreprenadverksamheten fortfarande står för ungefär hälften av omsättningen i företaget.

Text och foto: Lars Ericson, Länsstyrelsen i Västerbottens län

Efter att ha flyttat till Malgomajgården 2019 och utökat besättningen från 8 kor till drygt 30, började paret fundera på hur gården kunde moderniseras. Inte minst var det viktigt att korna skulle ha det bättre än att stå uppbundna. När Ida såg sig om efter olika lösningar hittade hon systemet med kompoststall och fastnade för det, eftersom det verkade ge den bästa djurvälståndet. Systemet är ursprungligen utvecklat i USA och Kanada där de första stallen byggdes för lite mer än 20 år sedan. I Sverige finns endast ett fåtal stallar av den typen och i norra Sverige är Malgomajgården ensam om konceptet. Ansökan om bidrag för investeringen skickades in 2020, men bland annat pandemin fördröjde byggstarten. Stallet stod klart för inflyttning i november 2022. I investeringen ingick också en mjölkkningsrobot.

Vad är ett kompoststall?

Ett kompoststall, eller kanske mer korrekt komposteringsstall, fungerar lite som en djupströbädd, men med den skillnaden att man genom att regelbundet bearbeta bädden syresätter den så att den komposteras. Fördelen med systemet är dels att investeringskostnaden per koplats kan hållas nere, men också att den ligggyta som korna har tillgång till blir mjukare än i liggbås. Det förutsätter att bädden sköts på rätt sätt. En annan fördel, jämfört med ladugårdar med liggbås, är att korna inte hindras av båsavkiljare eller annan inredning när de ska lägga sig och resa sig. Nackdelar är kostnaden för strö och för det arbete som måste göras för att bearbeta i bädden.

Vilka erfarenheter finns?

SLU i Uppsala medverkade i ett EU-projekt för något år sedan, där 32 gårdar i Tyskland, Nederländerna, Italien, Österrike, Slovenien och Sverige ingick. Hälften av gårdarna hade kompoststall och den andra hälften lösdrift med liggbås. Studien fokuserade i första hand på djurvälstånd. Det var små skillnader mellan systemen, men kor i kompoststall hade något högre celltal i mjölken och något fler dödfödda kalvar, men det var generellt en låg nivå i båda systemen. Besättningarna med kompoststall hade lägre förekomst av långa kalvningsintervall.

I projektet gjordes också en litteratursammanställning av internationella forskningsresultat gällande kompoststallar. Slutsatserna kan sammanfattas med att denna typ av stall kan ge förutsättningar för bättre djurvälstånd, då korna har möjlighet att utöva ett mer naturligt beteende i jämförelse med stallar med skrapgångar och liggbås. Det leder bland annat till färre problem med hälta och bättre klövhälsa. Det kan också ge en ökad livslängd och lägre utslagning, men här är resultaten ännu osäkra. Det finns också resultat som indikerar en bättre fruktsamhet, men även här varierar slutsatserna från olika studier, vilket gör att det är svårt att dra definitiva slutsatser om kompoststallar är bättre eller sämre än andra inhysningssystem. När det gäller halten celler i mjölken och förekomsten av mastit går det inte att dra några säkra slutsatser.

Många av de effekter man studerat är också så komplexa och beror av många andra faktorer än inhysningssystem, vilket gör det svårt att analysera orsakerna till eventuella skillnader. I de flesta fall har studierna inneburit jämförelser mellan olika stallar eller av effekten en ombyggnad från ett system till kompoststall, så förhållandena och djurmaterialet har inte varit desamma.

En torr bädd som brinner

En viktig slutsats av litteraturstudien är betydelsen av baddens skötsel för att få

en bra funktion. Tillräckligt med strö och bearbetning är viktigt för att bädden ska få en lämplig fuktighet, vilket gör att komposteringen fungerar och att bädden blir en bra yta för korna att ligga på. I kallt klimat kan strö mängden behöva ökas under vintern för att binda det vattnet som inte avdunstar då temperaturen är låg.

För att bearbeta och lufta bädden kan olika redskap användas. På Malgomajgården används en långfingerharv monterad på skopfastet på en hjullastare. Det går också att använda roterande organ av olika slag, till exempel en rotorharv. Det är viktigt att bädden blir lagom kompakt så att syret kan komma ned och komposteringen gynnas, men att samtidigt hållfastheten blir tillräcklig för att bära korna. I litteraturen framhålls ofta sågspån eller andra typer av relativt finkornigt trä som det lämpligaste strömaterialet.

Hur gör Malgomajgården?

På Malgomajgården använder man kutterspån som strö. Bädden bearbetas två gånger per dag. Varje körning tar 15 minuter, så totalt används 30 min per dag till detta. Ströåtgången var cirka 20 m³ per vecka under vintern, medan den är mycket lägre på sommaren då korna har tillgång till utevistelse och bädden torkar upp bättre. Mellan 12 maj och 10 augusti har ingen påfyllning av strö behövts. Installeringen gjordes i november

när det kanske inte är enklast att få bädden att brinna, men genom att de började bearbeta bädden från första dagen fick de i gång komposteringen, trots den låga utetemperaturen. Så här långt har allt fungerat bra, men Ida menar att det kanske är för tidigt att utvärdera. Att korna trivs och ser ut att ha det bra är det dock ingen tvekan om.

Bygget

Investeringen bestod av en hall med tak av duk, som importerades från Kanada. Hallen anslöts till den gamla ladugården, där foderbordet för korna nu finns. Det byggdes också ett robotrum och en anslutning till ligghallen från roboten. Man har fri kottrafik och korna lärde sig snabbt att gå till roboten. Efter en inkörningsperiod med enstaka larm från roboten har det fungerat över förväntan, även under de veckor i vintras när det var mer än 30 grader kallt. Investeringen stannade vid 6,3 miljoner, trots de kostnadsökningar som pandemi och krig har lett till.

Framtiden

För närvarande finns det 48 kor på gården och målet framöver är 55 mjölkande. Ida fortsätter att göra smör i sitt mejeri

och en kollega i Vilhelmina har börjat göra ost där.

Stallet har hittills fungerat över förväntan. Det är klart att det finns en oro för räntenivån framöver. En annan orosfaktor är tillgången på strö.

– Strö kan framöver bli allt dyrare, därför vore det intressant att se på möjligheterna att producera strö lokalt, säger Ida. Rörflen skulle kunna vara ett alternativ. Odlingsmark finns det gott om här i inlandet.

Går det att odla höstvetete i Norrbotten?

För att bättre kunna utnyttja de soliga vårdagarna innan fälten har torkat upp så har vi på Hushållningssällskapet velat testa om det är möjligt att odla höstvetete i Norrbotten. Höstvetets stora fördel är den högre avkastningspotentialen och tidigare mognad än både vårkorn och vårvete, vilket ger grödan ett bättre ekonomiskt resultat på sista raden.

Text: Marie Björs, Hushållningssällskapet Norrbotten-Västerbotten
Foto: Hushållningssällskapet Norrbotten-Västerbotten

År 2020 började vi försiktigt med att odla höstvetete och under 2021 skalade vi upp med fyra olika höstvetesorter med olika mognadstid på 0,2-0,3 hektar per sort. Den största utmaningen som finns i att odla höstvetete i både Norrbotten och Västerbotten är risken för utvintringsskador, som isbränna, snömögel och uppfrysning. Ogynnsamma förhållanden under hösten med mycket varierande temperatur kan knäcka höstvetet redan innan snötäckets kommer. Ett frodigt bestånd och ett tjockt snötäcke under vintern kan uppföröka svampen snömögel. När tjälen släpper på våren kan plantor slitas upp ur marken i och med att marken lyfts, speciellt på mjälajordar. Trots detta har vi lyckats odla höstvetete i tre omgångar på Öjebyn Agro Park. Hittills har det endast varit mindre fläckar som har utvintrat i demoodlingar under alla tre år. Under 2021-2022 orsakade utvintringsskadorna inga större skördeförstuster och vi nådde avkastningsnivåer kring 6–8 ton per hektar (13 % vh). Rutorna gödslades med 160 kg N/ha, alltså en rekommenderad giva för att nå en avkastning på 7 ton/ha. Höstvetet uppnådde hög kvalitet och analys visade att samtliga sorter uppnådde kvalitetskraven för normalt brödvete. Problemet som vi hade första året var att ogräsbekämpningen misslyckades, så fläckvis var det mycket kvickrot i alla rutor vilket påverkade skördemängden negativt. I årets odling har vi varit mer förberedda på att hantera gräsogräsproblematiken under våren och hittills ser årets ogrässtrategi mycket lyckad ut.

Varför övervintringen har gått så bra i våra demorutor är oklart, men en teori är att det är tack vare de höga fosfortalen på fälten kring fältstationen. Höstvetete behöver främst fosfor och kalium på hösten för att klara övervintringen. De höga fosfortalen i marken kan därför underlätta övervintringen. Men det kan vara andra faktorer som kan ha bidragit till det lyckade resultatet, det kan vara så att de senaste två vintrarna varit tillräckligt gynnsamma kring Öjebyn för att vi ska lyckas. Vi behöver odla höstvetete fler år för att förstå vad det är som gör att man lyckas eller misslyckas. Rapporter från andra lantbrukare som testar att odla höstvetete är också mycket viktigt för vår förståelse kring vad som funkar och inte funkar.

Årets höstveteadling

Årets demoodling är finansierad av länsstyrelsen Norrbotten via landsbygdsprogrammet och har inte blivit tröskmoget ännu när denna text skrivs i mitten av augusti, så årets avkastning är ännu okänd. Vi anlade i år en nollruta och maxruta för att ha möjlighet att undersöka årets kvävebehov på det specifika fältet där demoodlingen är placerad. Mätningar med Yara N-tester under sommaren visar att nollrutan hade ett större underskott av kväve för att uppnå brödkvalitet trots åkerböna som förfrukt. Det innebär att vårgödsling har varit nödvändig för att få upp proteinhalten men så klart också avkastningspotentialen. Normalgödslingen visade länge ingen större skillnad från maxrutan fram till mitten av juli, då N-testern visade ett kväveunderskott för att uppnå brödkvalitet på den normalgödslade delen. Efter

mätning beslutades därför att det var nödvändigt att kompletteringsgödsla med kalksalpeter motsvarande ytterligare 30 kg N/ha. Försök från södra delarna av Sverige har visat att kompletteringsgödsling kan genomföras så sent som under blomning och fortfarande få en positiv effekt på både proteininnehållet och avkastningen. Årets mål är att få en avkastning som motsvarar 8 ton/ha och har gödslats med 160 kg N/ha.

Strategier för att odla höstvet

Med hjälp av erfarenheter från våra demoodlingar kompletterande med försöksresultat från södra delarna av Sverige så har vi gjort några antaganden om vad vi tror krävs för att lyckas med höstvetodling i norra Sverige. För att höstvetet ska klara övervintringen så behöver det som sagt gödulas med fosfor och kalium. Vi tror därför att det är gynnsamt att välja ett fält med högre fosfortal vid odling av höstvet, gärna klass III och högre för att säkerställa att tillräckligt med fosfor finns tillgängligt. Fältet måste också vara väl-dränerat för att höstvetet ska ha en chans att överleva vintern. Blir det vatten stående under senhöst/vintern så är risken stor för att vetet skadas av isbränna. På våren gödulas vetet med kväve. För att säkerställa hög avkastning och ett högt proteininnehåll rekommenderas att givan delas på två eller tre tillfällen. Ju fler givor desto lättare är det att anpassa givan efter årets variationer, även om det innebär högre körkostnader. Vid 3 givor bör första givan ges så

fort det är möjligt att komma ut på fältet utan att riskera stora markpackningsskador. Den andra givan bör ges i början av stråskjutningen. En sista kompletteringsgödsling kan ges från stråskjutning till axgång för att öka proteinhalten. Beslut om en sista kompletteringsgödsling underlättas om en maxruta har anlagts och om proteininnehållet mäts med någon form av kvävemätare. Vi rekommenderar att använda en senare höstvetesort då de än så länge har visats ge bäst avkastning. Vi har inte testat att odla höstvet ekologisk men erfarenheter från södra Sverige tyder på att organiska gödselmedel kan vara bäst att sprida på hösten för att kvävet ska hinna mineraliseras och bli tillgängligt till våren. Organiskt pellets kan spridas på våren, men då är det viktigt att pelletsen brukas ner för att komma i kontakt med markfukten.

Vetet är odlat i demorutor och inte försöksrutor. Det innebär att vi inte har flera upprepningar av samma sort under samma förutsättningar, vilket är ett krav för att kunna göra en statistisk bearbetning av resultaten och för att detta ska sägas vara ett fältförsök. I demorutorerna har vi endast en upprepning av vardera sort och gödsling. Gödsling, bekämpning och etablering kan också ändras från år till år eftersom vi inte har försöksrutor att förhålla oss till. Storleken på demorutorerna kan också variera från år till år, årets rutor har varit kring 0,2–0,3 ha.

Höstveteskörd 2022

Sort	Såtidpunkt	Avkastning (kg/ha)	Gödsling (kgN/ha)	Vattenhalt vid skörd (%)	Falltal (sek)	Råproteinhalt (% ts)
Norin	07-sep	6086	160	17,5	389	11,6
Etana	16-sep	7625	160	19,2	318	12,7
RGT Reform	16-sep	8253	160	17,5	366	11,7
Informer	16-sep	6221	160	20,0	268	11,1

Fler och bättre måltidsupplevelser längs Vindelälven

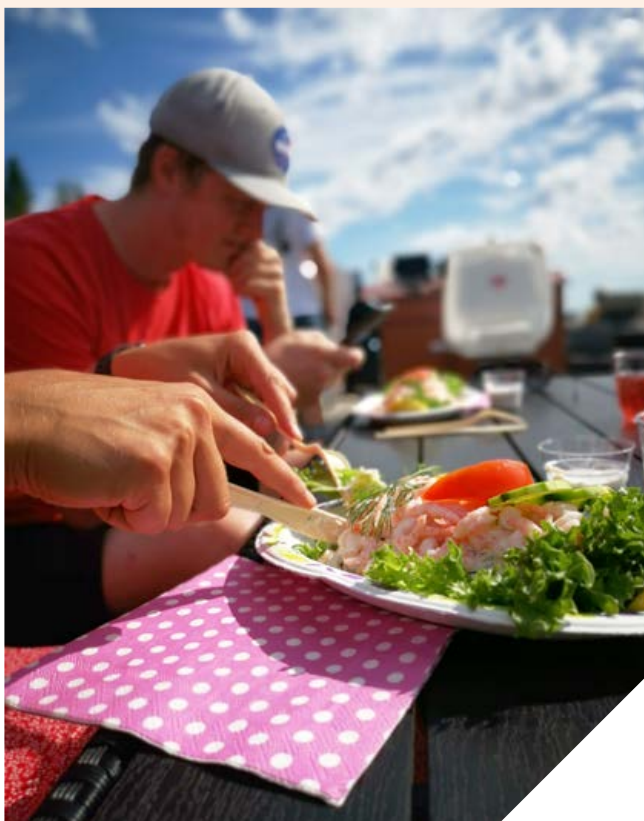
Fram till november 2024 kommer projektet *Smaka på Vindelälven* utveckla fler matupplevelser längs nationalälven Vindelälven och dess biflöden. Konkret handlar det om att skapa paketerade smakrundor, erbjuda befintliga matföretag coaching och mentorskap av ett av länets framgångsrika krögarpar, inspirera och locka fler unga att välja branschen och att hjälpa befintliga lokala företag att utveckla sina idéer kring smakupplevelser.

– Det här är ett viktigt projekt i områdets utveckling mot en mer enhetlig och hållbar matturism, säger projektledare Cecilia Wallinder, Gold of Lapland. Projektet arbetar för befintliga besöksnäringföretag och restauranger, lantbrukare med intresse av att bredda verksamheten, samiska kulturbärare och renskötare, gårdsbutiker, bryggerier, vinmakare och andra dryckestillverkare i geografien. Under försommaren hölls föreläsningstillfällen där Kristoffer Åström, känd som den samiska kocken, föreläste i Malå och Kristina Johansson från Hälje gård föreläste i Sorsele.

Närmast förestående i höst är att rulla i gång coaching och mentorskap för företag längs Vindelälven och dess biflöden.

– Det är krögarparet Emma Wählstedt och Freddy Holmgren på Restaurang Wild River vid Mårdseleforsen som kommer coacha de fem företag som har ansökt och valts ut efter satta kriterier. Företagen kommer få hjälp med att utveckla och förhoppningsvis förbättra sina verksamheter ytterligare, säger projektledare Cecilia Wallinder.

Samma krögarpar kommer även att hjälpa och inspirera gymnasieelever vid restaurang- och livsmedelsprogrammet i Lycksele. Sedan väntar smakrundor, matkarta, filmer och foto av lokala matföretag och mycket mer fram till projektets slut.

Projektets mål är bland annat att:

- » Paketera och synliggöra smakrundor i området.
- » I samarbete med restaurang- och livsmedelsprogrammet på Tannbergsskolan i Lycksele inspirera och locka fler unga till mat- och besöksnäringen.
- » Lokala matföretag får möjlighet till coaching av framgångsrika restauratörer.
- » Matupplevelser synliggörs via en redan befintlig besöksmålskarta hos biosfärområdet.
- » Genomföra coaching och stöd till företag som vill utvecklas inom området smakupplevelser.
- » Skapa film och foto för redan befintliga företag.

Bakom projektet *Smaka på Vindelälven* står den ekonomiska föreningen Gold of Lapland som projektägare tillsammans med samarbetspartners Vindelälven-Juhttááhka Biosfärområde och Westlunds reportagebyrå. Projektet som beviljats stöd pågår till november 2024.

Gold of Lapland®

Europeiska jordbruksfonden
för landsbygdsutveckling, Europa
investerar i landsbygdsområden

region
västerbotten

Projektet finansieras av Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling, Region Västerbotten, Umeå kommun, Sorsele kommun, Norsjö kommun, Lycksele kommun, Vindelns kommun, Vännäs kommun, Arjeplog kommun samt Stiftelsen Lantbrukarnas stipendiefond i Västerbotten.

INFO

Vill du veta mer om hur projektet kan hjälpa just dig?

Kontakta projektledare Cecilia Wallinder: cecilia.wallinder@goldoflapland.com

Eller besök projektets hemsida: <https://weare.goldoflapland.com/smaka-pa-vindelalven/>

Här finner du en karta över biosfärsområdet, med tips på utflyktsmål:

<https://vindalalvenbiosfar.se/digital-karta-over-biosfaromradet/>

Utbetalningarna närmar sig!

Den 17 november påbörjar Jordbruksverket delutbetalningarna för kompensationsstödet och miljöersättning för skötsel av betesmarker och slätterängar, för vilka slututbetalningarna påbörjas i januari 2024. Närmast efter kommer utbetalning av nationellt stöd för potatis-, bär- och grönsaksodling, smågrisproduktion och gethållning som påbörjas den 24 november.

För övriga stöd påbörjas utbetalningarna 15 december, förutom ekologisk produktion som påbörjas först i april 2024.

För mer info, se Jordbruksverkets hemsida, sök på **Utbetalningsplan**.

Se över dina fullmakter och anmäl kontonummer!

Tänk på att en fullmakt gäller tills vidare, om du inte tidsbegränsat den eller inte aktivt avslutat fullmakten för personer, som tidigare gjort din SAM-ansökan.

Glöm inte anmäla kontonummer inför de kommande utbetalningarna så att du får dina utbetalningar i tid! Du anmäler ditt kontonummer på Mina sidor hos Jordbruksverket. Det går också att göra på blankett.

KUNSKAP FÖR LANDETS FRAMTID

Aktuella aktiviteter

Rådgivning som både lantbrukare och miljö tjänar på

Ta hjälp av Hushållningssällskapets kunniga rådgivare. I Västerbotten utför vi följande rådgivningsmoduler:

- Startrådgivning
- Växtnäringsbalanser
- Markavvattningsrådgivning
- Grovfoderodling
- Kvävestrategi
- Fosforstrategi

Kontakta oss så berättar vi mer om vad vi kan göra för dig:

Benjamin Bollhöner070-101 56 50
Marie Björs073-803 87 20
Marie Lundberg070-644 52 12

Kurs i sparsam körning

Kursen i sparsam körning ger dig ökade kunskaper vad gäller körteknik och maskinernas konstruktion kopplat till hur man får ner bränsleförbrukningen. Hushållningssällskapet kommer att hålla kurser i sparsam körning i Norrbottens län. Kursdeltagandet är kostnadsfritt och består av en heldag med teori kombinerat med två individuella körpass, samt återträff med uppföljning.

► **Välkommen med din anmälan!**

Veronica Landström, 0920-244 180 eller
veronica.landstrom@hushallningssallskapet.se

Finansieras av
Europeiska unionen

www.hushallningssallskapet.se/kalender

MATHANTVERKETS MÖTESPLATS.

SÆERIMNER

20
23

OCH

SM i MATHANTVERK

17-19 OKTOBER
VÄSTRA GÖTALAND
ÅHAGA, BORÅS

Information
och anmälan på
eldrimner.com

ELDRIMNER
Nationellt resurscentrum för mathantverk

Länsstyrelsen
Jämtlands län

Europeiska jordbruksfonden
för landsbygdsutveckling. Europa
investerar i landsbygdsområden

eldrimner.com

Företagslyftet

Passion för landsbygd. Sinne för företagande.

Norrbottnen behöver fler landsbygdsföretagare som gör sin passion till lönsamma företag. Företagslyftet riktar sig till dig som är landsbygdsföretagare i Norrbotten och vill utveckla ditt företag för framtiden. Med strategisk företagsledning och verktyg för en hållbar verksamhet – ekonomiskt, socialt och miljömässigt.

Scanna QR koden eller besök vår hemsida www.naramat.nu för att läsa mer och gå med i Företagslyftet.

Kurser och rådgivning i Västerbotten

Kurs i sparsam körning med traktor

Kursen ger dig kunskap hur du med ett förändrat körsätt spar energi = pengar utan att arbetet för den skull tar längre tid. Erfarenheten är att man kan sänka sin dieselanvändning med 5-10 procent och det blir snabbt pengar. Kursen genomförs med en heldag innehållande teori och två individuella körpass, samt en återträff med uppföljning. Kursdeltagandet är kostnadsfritt och vi lägger kurserna där deltagarna finns.

Rådgivning Energikollen

Vi har fått uppdrag att göra energigenomgångar inom greppa näringen. I energikollen går vi igenom er energianvändning av el, diesel och biobränslen och försöker hitta källor där ni kan spara energi. Genomgången görs ute på er gård och tar ca 2 timmar och sammanställningen gör vi sen på kontoret liksom rapporten. Efterfrågan är god så det är först till kvarn som gäller.

Rådgivning stallmiljö

Rådgivningen syftar till en förbättrad djurhälsa och stallmiljö på gården. Vi går igenom stallmiljön som ventilation, utgödsling luftkvalité etc. för att minimera ammoniakavgången i stallen och förbättra foderutnyttjandet. Om det behövs mäter vi lufttemperaturer, luftfuktighet, ammoniak och koldioxid, luftfuktighet, värmebalans, buller och belysning. Rådgivningen görs under stallperioden och är kostnadsfri för lantbrukaren.

Rådgivning byggplanering

Går du i byggtankar är detta något för dig. Rådgivningen är inriktad att tidigt i byggplaneringen belysa frågor som rör husdjurens närmiljö, djurhälsa och foderutnyttjande samt djurhållningens påverkan på den yttre miljön. Rådgivningen ger förslag till stallsystem och teknisk utrustning med hänsyn till miljö, djurhälsa, energi. Vid nybyggnation är det viktigt att använda sig av bäst kända och energieffektiva teknik som främjar en god närmiljö och djurhälsa hos husdjuren. Rådgivningen är kostnadsfri.

Välkommen med din [kursanmälan](#) eller [intresseanmälan för rådgivning](#) via telefon eller mail till någon av våra kontaktpersoner:

Ingvar Persson, 090-10 80 75, ingvar.persson1@ludvig.se
Anton Liedgren, 090-10 80 63, anton.liedgren@ludvig.se

LUDVIG & CO

NÄSTA NUMMER

Generationsskiften inom de gröna näringarna

Vi träffar flera gårdar där generationsskifte eller ägarbyte gjorts alternativt är på gång.

Minska markpackningen och få bättre resultat!

Viktiga åtgärder för att få snurr på växtodlingen.

Kom ihåg!**Vem tar årets bild på landsbygden?**

Kom ihåg att skicka in bilder till fototävlingen som pågår under hela året! Bilderna ska alltså illustrera landsbygd på valfritt vis.

Så här fungerar det:**Vilka får delta?**

Alla som vill dela med sig av sina bilder från Västerbottens och Norrbottens landsbygder.

Finns det några regler?

Alla de bilder som skickas in får framöver användas i tidningen Norrbruk och för de båda länsstyrelsernas landsbygdsarbete mot det att fotografens namn anges i bildtexten. Är det personer med på bilderna så behöver det så klart vara godkänt av dem att bilderna publiceras!

Hur väljs vinnaren ut?

Länsstyrelsen väljer ut minst 20 bilder som läggs upp på Länsstyrelsens Facebook sida **En levande landsbygd - Länsstyrelsen Västerbotten** där har alla möjligheten att gå in och rösta genom att göra tummen upp för sina favoritbilder. Den bild som sammanlagt fått flest likes, blir årets vinnarbild!

Vad vinner man?

Priset till den vinnande bilden är en övernattning för två personer i träd-hotellet hos Granö Beckasin eller hos Treehotel Harads.

- » Vi vill ha tävlingsbidragen oss tillhanda senast den sista november 2023.
- » Varje deltagare får skicka in max 2 bilder.
- » Bilderna mejlas i hög upplösning (det brukar räcka med den som tas i en mobiltelefon) till e-postadress tips.norrbruk@lansstyrelsen.se, namnge mejlet med **"Fototävling 2023"**.
- » I ditt mejl med tävlingsbidragen anger du även ditt namn och din postadress.

